

Олег МОРОХОВ,

Заступник начальника інформаційно-аналітичного управління –
начальник відділу організації інформаційно-аналітичного забезпечення
Департаменту інформаційно-аналітичного та документального забезпечення
Адміністрації Державної прикордонної служби України,

м. Київ, Україна.

ORCID ID 0000-0002-2254-0070

oamor76@ukr.net

АНАЛІЗ ЗАГРОЗ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ У СУЧАСНИХ УМОВАХ «ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ»

У сучасних європейських державах з метою планування у сфері національної безпеки, розробляються відповідні стратегічні документи на близьку, середню та довгострокову перспективи. У цьому процесі мають особливе значення аналіз та урахування реальних та потенціальних загроз національним інтересам у певних сферах. Наразі у сфері безпеки державного кордону України найбільш значимою загрозою залишається військова агресія Росії, яка ведеться «гібридними» методами та має значний вплив на політичну, економічну, соціальну складові життєдіяльності українського суспільства. Водночас специфіка та складність процесів забезпечення національної безпеки, обмежені можливості існуючих підходів до розробки та реалізації державної політики щодо захисту національних інтересів призводять до неузгодженості серед складових сектору безпеки і оборони підходів до сучасного стратегічного планування. У статті здійснено аналіз загроз у сфері безпеки державного кордону України у сучасних умовах російської «гібридної війни». Виходячи із проведеного дослідження основні загрози у сфері безпеки державного кордону України можна розподілити на дві групи, кожна з яких має зовнішні та внутрішні чинники. Перспективами подальших наукових досліджень у даному напрямі доцільно вважати вивчення ефективних механізмів державного управління щодо захисту національних інтересів України у сфері безпеки державного кордону в сучасних умовах. У тому числі – місця та ролі прикордонного відомства, як правоохоронного органу, у системі міністерств і відомств сектору безпеки та оборони, в умовах протидії існуючим та потенційним загрозам, які були спричинені «гібридною війною» Росії проти України.

Ключові слова: державне управління; державна політика; національна безпека; стратегічне планування; безпека державного кордону України; «гібридна війна».

1. ВСТУП.

Законом України «Про національну безпеку України» визначено, що з метою планування у сферах національної безпеки і оборони, розробляються стратегії, концепції, програми, плани розвитку органів сектору безпеки і оборони, управління ресурсами та ефективного їх розподілу. Розробка таких стратегічних документів повинна здійснюватися із урахуванням реальних та

потенціальних загроз національним інтересам у визначених сферах.

Постановка проблеми. Специфіка та складність процесів забезпечення національної безпеки, обмежені можливості існуючих підходів до розробки та реалізації державної політики щодо захисту національних інтересів призводять до неузгодженості серед складових сектору безпеки і оборони підходів до сучасного стратегічного планування. Крім того не завжди враховуються реальні та потенційні загрози національній безпеці у тих чи інших сферах. Це напряду стосується визначення та подальшого аналізу загроз на державному кордоні, які несе «гібридна війна» Росії проти України, а також їх врахування при стратегічному плануванні у сфері безпеки державного кордону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ефективності функціонування сектору безпеки і оборони України тісно пов'язана із широким спектром чинників, які досліджували у своїх працях В. Абрамов, А. Баровська, В. Горбулін, Д. Дубов, Т. Ісакова, А. Качинський, І. Коваль, Р. Марутян, І. Руснак, А. Семенченко, А. Сиротенко, Г. Ситник, В. Смолянюк, М. Шевченко та ін. У роботах зазначених авторів проведено аналіз теоретичних і прикладних аспектів забезпечення національних інтересів України в різних сферах, наведено практичні рекомендації, які підвищують ефективність політики національної безпеки.

Науково-теоретичним і практичним проблемам прикордонної безпеки України присвячені дослідження О. Бінковського, І. Катеринчука, В. Кириленко, Д. Купрієнко, Г. Магася, Ю. Мазура, А. Махнюка, А. Мисика, Б. Олексієнка, В. Серватюка, та ін. Але, залишаються недостатньо дослідженими наявні загрози у сфері безпеки державного кордону в умовах впливу на безпекове середовище України нових геополітичних, соціально-економічних та військових чинників, загроз та ризиків, з метою подальшої побудови адекватної системи управління національною безпекою України. Наявність зазначених недостатньо вирішених питань у сфері національної безпеки визначає актуальність даного дослідження.

Метою статті є аналіз загроз у сфері безпеки державного кордону України

2. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ.

Президентом України в Аналітичній доповіді «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році» серед основних середньострокових загроз стабільності держави зазначалося [1]: «продовження збройного конфлікту з Росією на Донбасі та окупації Криму; використання Росією агентів впливу серед політичних партій, громадських та релігійних організацій для провокування громадянського протистояння й політичної кризи; збереження патерналістської орієнтації значної частини суспільства внаслідок тяжких соціально-економічних умов; зростання ваги насильства як засобу вирішення суспільно-політичних суперечностей, самочинного відновлення соціальної справедливості, переслідування опонентів та тиску на державні інституції на тлі зниження частки громадян, готових активно захищати цінності та інститути демократії; відсутність стримувань та противаг для політичного впливу великих державних та приватних фінансово-промислових груп». Наразі, всі вони зберегли свою актуальність.

На сьогодні у сфері безпеки державного кордону України найбільш значимою загрозою залишається військова агресія Росії, яка характеризується збереженням Росією своєї військової присутності (на ротаційній основі) у прикордонних з Україною районах на тимчасово окупованій території України (ТОТУ) АР Крим та в окремих районах Донецької і Луганської областей; можливим використанням цього угруповання для активізації бойових дій російсько-терористичних військ на окремих значимих оперативно-тактичних напрямках уздовж лінії зіткнення з силами ООС; посягання на державний суверенітет, територіальну цілісність України з боку окремих сусідніх держав.

Також, складовою «гібридної війни» є безпосередня підтримка з боку державного керівництва Росії діяльності самопроголошених незаконних квазідержавних утворень «ЛНР/ДНР». Вона спрямована на: формування на підконтрольних територіях «органів влади», системи збройних формувань і

спеціальних служб та налагодження їх діяльності; отримання державницького статусу «ЛНР/ДНР» та визнання з боку Росії, Білорусі, самопроголошених республік Абхазії, Осетії та Придністров'я; спроб поширення сепаратистських настроїв на інші південно-східні регіони України, що межують з Донецьким та Луганським регіонами; незаконне ввезення в Україну зброї, боєприпасів, вибухових речовин та засобів масового ураження.

Росія і надалі забезпечує «ЛНР/ДНР» та регулярні підрозділи своїх Збройних сил в окремих районах Донецької та Луганської областей озброєнням, боєприпасами та військовою технікою з метою утримання захоплених незаконними збройним формуваннями (НЗФ) територій, політичного тиску на Україну та забезпечення можливого розширення зони нестабільності на інші області південно-східної України. Продовжує розвідувально-підривну діяльність. Це проявляється в організації та проведенні спеціальних інформаційних операцій, пошуку джерел інформації серед громадян України, веденні розвідки тощо. Існує вірогідність подальших намірів Росії щодо зміни проходження державного кордону України та проведення в односторонньому порядку демаркації кордону між ТОГУ АР Крим та Херсонською областю. Диверсійна діяльність Росії і надалі несе загрозу національній безпеці України, особливо, на стратегічних об'єктах, об'єктах транспортної інфраструктури, розташованих як у районі проведення ООС, так і в інших регіонах України.

Наразі, у прикордонних регіонах під загрозу вчинення диверсійних (терористичних) актів підпадають об'єкти інфраструктури на каналах міжнародного сполучення – насамперед у пунктах пропуску через державний кордон (ППр) на російсько-українському кордоні, контрольних пунктах в'їзду-виїзду (КПВВ) на адмінмежі між Херсонською областю і ТОГУ АР Крим та на лінії зіткнення між силами ООС і російсько-терористичними військами. Після анексії території АР Криму, Росія шляхом застосування сил та засобів Чорноморського флоту та Берегової охорони Прикордонної служби ФСБ взяла під контроль значну частину акваторій Азовського і Чорного морів, що

належать Україні. Перешкоджає заходам охорони кордону та промисловій діяльності в акваторіях Азовського і Чорного морів та у В(М)ЕЗ) України.

Не менш актуальною є загроза незаконної міграції, причинена насамперед нестабільністю соціально-економічної та політичної обстановки в окремих регіонах світу, зокрема Південно-Східній Азії, Африці і Близькому Сході, яка й надалі стимулюватиме намагання громадян цих регіонів потрапити до країн – учасниць ЄС. Крім того, внаслідок російської агресії, вкрай уразливим для національної безпеки України стало питання ідентифікації осіб, що перетинають кордон, а також легалізації в Україні іноземців (перш за все з країн міграційного і терористичного ризиків). Додаткової гостроти ця проблема набула після втрати контролю над частиною ділянки російсько-українського кордону, яку безконтрольно перетинають найманці, що воюють на боці НЗФ та військовослужбовці Збройних сил Росії.

Певні проблеми спостерігаються і на адміністративній межі між Херсонською областю та ТОТУ АР Крим. Особливо це стосується колишніх громадян України, а відтепер громадян Росії.

Крім цього майже на усіх ділянках державного кордону України спостерігаються ознаки та прояви контрабандної діяльності.

Спостерігається браконьєрська діяльність щодо вилову цінних порід риби у В(М)ЕЗ Азовського та Чорного морів і на внутрішніх (прикордонних) річках. Ця проблема хоча й носить сезонний характер, але суттєво загрожує морським біоресурсам України.

Залишається незавершеним питання договірно-правове оформлення спільного із Україною державного кордону на білоруській, російській та молдовській ділянках.

Існують загрози виникнення поблизу державного кордону епідемічних, епізоотичних осередків та надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру. Зокрема, наявність екологічно небезпечних виробничих об'єктів у Росії, поблизу кордонів з Україною і надалі зберігає потенційну небезпеку виникнення техногенних катастроф, наслідки яких можуть поширюватися і на

українське прикордоння. Як відомо, у 2018 році, у наслідок аварії відбулось хімічне забруднення місцевості поблизу заводу «Титан» на ТОГУ АР Крим.

Поряд із цим, низький рівень екологічної безпеки, застаріла технологія виробництва на прикордонних румунських підприємствах (у першу чергу гірничодобувних), наявність декантаційних озер, призводить до періодичних техногенних аварій та забруднення (особливо під час повені) навколишнього середовища, що створює загрозу екології України. Також, у суміжних з Україною регіонах Росії продовжує зберігатися складна епізоотична обстановка, викликана подальшим розповсюдженням вірусу африканської чуми свиней.

Періодично виникають раптові (без завчасного попередження) введення суміжною російською стороною обмежень або припинення пропуску осіб і транспортних засобів у ППр, що створює конфліктні ситуації.

Російське державне керівництво все частіше застосовує у своїй зовнішній політиці торгово-економічний чинник впливу на інші держави у вигляді введення заборони (обмежень) ввезення на свою територію певних видів товарів, що імпортуються.

До потенційних загроз національної безпеки можна також віднести процеси етнічної автономізації населення в окремих прикордонних районах Закарпаття та Північної Буковини, які підкріплюються практичними діями з боку окремих суміжних держав (Угорщини, Румунії) та суспільно-правової асиміляції мешканців прикордоння шляхом надання їм громадянства суміжної країни.

Таким чином із врахуванням вищевикладеного та аналізу сучасних наукових праць провідних науковців [2] – [5], основні загрози національній безпеці України на сучасному етапі можна розподілити на дві групи:

зовнішні загрози: посягання на державний суверенітет України та її територіальну цілісність шляхом втручання у внутрішні справи України; територіальні претензії з боку інших держав та підтримка сепаратистських сил; підрив міжнародних позицій України; поширення міжнародного тероризму;

незаконне ввезення в країну зброї, боєприпасів, вибухових речовин і засобів масового ураження, радіоактивних і наркотичних засобів; посилення неконтрольованих міграційних процесів; втрата традиційних ринків збуту, економічних зв'язків;

внутрішні загрози: активізація сепаратистських рухів у деяких регіонах країни; міжконфесійні та міжетнічні конфлікти; падіння виробництва, руйнування промисловості; виведення за межі України капіталу та нелегальне вивезення сировини; непомірно висока диференціація доходів та падіння життєвого рівня населення; криза платежів; корупція та неефективна система державного управління; прогалини та недосконалість законодавства України у сфері національної безпеки, особливо що стосується впровадження правового режиму воєнного стану.

Зважаючи на зазначене у найближчому періоді часу на державному кордоні України слід вважати збільшення вірогідності проявів загроз, пов'язаних з: продовженням з боку Росії ведення інформаційної війни проти України, окремих її суб'єктів державного управління, у тому числі і прикордонного відомства; веденням з боку Росії розвідки в тому числі повітряної з використанням авіації та безпілотних літальних апаратів як уздовж кордону, так і з порушенням повітряного простору України, в інтересах терористичних організації «ДНР/ЛНР»; організацією та здійсненням збройних провокацій та терористичних актів на державному кордоні України, проникнення в Україну диверсійно-розвідувальних груп; продовженням спроб переміщення з боку Росії на територію України зброї, боєприпасів та техніки для підтримки та забезпечення дій незаконних озброєних формувань, в тому числі через акваторію Азовського моря із використанням маломірних плавзасобів; спробами перешкоджання функціонуванню ППР, порушенню режиму кордону, нападу на прикордонні наряди та підрозділи на українсько-російській ділянці кордону, захоплення заручників з числа прикордонників, посадових осіб органів державної влади та місцевого самоврядування і мешканців прикордоння; захопленням НЗФ заручників з числа військовослужбовців ЗСУ,

СБУ, МВС та прикордонників з метою їх обміну на затриманих терористів, а також незаконне переміщення на територію Росії для «притягнення до відповідальності» або здійснення інших дій провокаційного характеру та інформаційних маніпуляцій; збереженням загрози обстрілів, блокування, спроб захоплення ППР та пунктів дислокації підрозділів Державної прикордонної служби України; організацією терористичних угруповань на контрольованій території України; здійсненням провокацій, в тому числі збройних, як російською стороною так і НЗФ з метою дискредитації Державної прикордонної служби України; збільшення кількості спроб перетинання державного кордону України без документів, за недійсними документами або з використанням чужих та підроблених національних паспортів, документів європейських країн, у тому числі й українських віз, у ППР на українсько-польській, українсько-російській, українсько-білоруській ділянках кордону та аеропортах; збереження спроб незаконного переправлення через державний кордон України іноземців з країн міграційного ризику (громадян Афганістану, Сомалі, Сирії, Бангладеш) до країн ЄС на словацькому та польському сегментах кордону (як у ППР за чужими й підробленими документами, так і поза ними); збереженням значного рівня ризиків вивезення дітей – громадян України за підробленими дорученнями батьків у ППР на кордоні з країнами ЄС; активізацією незаконного переміщення наркотичних речовин рослинного походження на каналах залізничного сполучення на українсько-молдовській, українсько-російській та українсько-білоруській ділянках кордону; збереженням високого рівня загрози переміщення значних партій психотропних речовин та прекурсорів з території європейських країн у ППР на західній ділянці; переміщенням зброї та боєприпасів в ППР для автомобільного сполучення на українсько-молдовській, українсько-польській та українсько-білоруській ділянках кордону та КПВВ в районі проведення ООС та адмінмежі з ТОТУ АР Крим; високою імовірністю організації незаконного транзитного переміщення через державний кордон наркотиків з території Росії та третіх країн морським шляхом; продовженням спроб незаконного переміщення сигарет

до країн ЄС (в наслідок збереження значної різниці ціноутворення), як поза ППР, на західних та північних ділянках державного кордону, так і по каналах автомобільних і залізничних вантажних перевезень під прикриттям вантажів і митного забезпечення; спроби незаконного переміщення автомобільного транспорту в Україну в ППР на кордоні з країнами ЄС, українсько-молдовській ділянці та з України на українсько-російській, українсько-білоруській ділянках; продовженням незаконної діяльності, пов'язаної з незаконним видобутком бурштину в межах контрольованих прикордонних районів у Волинській та Рівненській областях.

Варто зазначити, що сучасна соціально-політична обстановка, яка склалася в Україні протягом останніх п'яти років та які спричинила «гібридна війна», значно уповільнює євроінтеграційні процеси.

Наразі, українське державне керівництво розглядає інтеграцію в політичні та економічні структури ЄС як ключовий пріоритет своєї зовнішньої і внутрішньої політики, поділяючи європейські цінності. Угода про асоціацію з ЄС та національна програма її імплементації вже слугують дорожньою картою для проведення системних політичних і соціально-економічних реформ в Україні, адаптації національного законодавства до норм і правил ЄС. Для цього Україні необхідна переорієнтація системи державного управління на суворе дотримання принципів верховенства права, прозорості влади та дотримання прав людини. Поряд з цим нагальним завданням постає проведення послідовної антикорупційної політики, пріоритетними напрямками якої має стати удосконалення забезпечення діяльності Національного антикорупційного бюро та Державного бюро розслідувань, а також активна співпраця з міжнародними антикорупційними організаціями, зокрема Групою держав Ради Європи проти корупції (GRECO) [6].

3. ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ.

Виходячи із проведеного дослідження основні загрози у сфері безпеки державного кордону України можна розподілити на дві групи, кожна з яких має

зовнішні та внутрішні чинники:

перша – воєнного характеру, зокрема: відкрите збройне вторгнення, створення локальних військових конфліктів; активізація бойових дій російсько-терористичних військ на окремих значимих оперативно-тактичних напрямках уздовж лінії зіткнення з силами ООС; незаконне переміщення з боку Росії на територію України зброї, боєприпасів, вибухівки та засобів терору; захоплення заручників в контрольованих прикордонних районах, у районі проведення ООС та адміністративній межі з ТОГУ АР Крим;

друга – у сфері забезпечення громадського порядку, зокрема організація торгівлі людьми, незаконної міграції, незаконного переміщення через державний кордон України підакцизних та інших товарів, незаконної промислової діяльності; укриття розшукуваних правоохоронними органами України осіб на території суміжних та інших держав.

На сучасному етапі українського державотворення відбувається реформування сектору безпеки та оборони. Основне завдання – створення його ефективних суб'єктів, які будуть діяти на основі загальноєвропейських норм. Що потребує відповідного наукового забезпечення. Зокрема, реформа Державної прикордонної служби України, як сучасного правоохоронного органу, основним завданням якого передбачається реалізація політики у сфері комплексного управління державним кордоном та забезпечення його надійного захисту, з урахуванням особливостей сучасної безпекової ситуації [6].

Перспективами подальших досліджень у даному напрямі доцільно вважати визначення ефективних механізмів державного управління щодо захисту національних інтересів України у сфері безпеки державного кордону в сучасних умовах. У тому числі – місця та ролі прикордонного відомства, як правоохоронного органу, у системі міністерств і відомств сектору безпеки та оборони, в умовах протидії існуючим та потенційним загрозам, які несе так звана «гібридна війна».

Список використаних джерел:

1. Аналітична доповідь «Про внутрішнє та зовнішнє становище України в 2018 році» : щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/analit_dopovid_POSLANNYA_2018_FINAL_Sept_28.pdf
2. Світова гібридна війна: український фронт : монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.
3. Резнікова О. А. Механізми забезпечення стійкості держави у сфері національної безпеки. *Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник*. НІСД. Київ. 2018. № 3–4 (48). С. 15–25.
4. Гольцов А. Г. Російська геостратегія щодо України: сценарії та варіанти. *Стратегічні пріоритети: науково-аналітичний щоквартальний збірник*. НІСД. Київ. 2017. № 4 (45). С. 155–159.
5. Власюк О. С., Кононенко С. В. Актуальні аспекти вдосконалення моделі національної безпеки України. *Стратегічна панорама: щоквартальний науково-практичний журнал*. НІСД. Київ. 2017. № 1. С. 17–23.
6. Аналітична доповідь Національного інституту стратегічних досліджень до позачергового Послання Президента України до Верховної Ради України «Про внутрішнє та зовнішнє становище України у сфері національної безпеки». НІСД. Київ. 2014. 148 с.

Oleh Morochov. An analysis of threats is in the field of safety of state boundary of Ukraine In the modern terms of «hybrid war»

In the modern European states with the aim of planning in the field of national safety, corresponding strategic documents are developed on near, middle and long term prospects. In this process an analysis and taking into account of the real and potential threats have the special value to national interests in certain spheres. Now in the field of safety of state boundary of Ukraine the most meaningful threat is remained by military aggression of Russia, that is conducted by «hybrid» methods and has considerable influence on political, economic, social to composition of vital functions Ukrainian. At the same time specific and complication of processes of providing of national safety, limit possibilities of the existent going near development and realization of public policy in relation to defence of national interests result in inconsistency among constituents to the sector of safety and defensive of going near the modern strategic planning. In the article the analysis of threats is carried out in the field of safety of state boundary of Ukraine in the modern terms of Russian «hybrid war». Going out undertaken a study basic threats in the field of safety of state boundary of Ukraine can be distributed on two groups, each of that has external and internal factors. In this direction it is expedient the prospects of further scientific researches to count the study of effective mechanisms of state administration in relation to defense of national interests of Ukraine in the field of safety of state boundary in modern terms. Including are places and roles of frontier department, as law enforcement authority, in the system of ministries and departments to the sector of safety and defensive, in the conditions of counteraction to the existent and potential threats that were caused by «hybrid war». of Russia against Ukraine.

Keywords: state administration; public policy; national safety; strategic planning; safety of state boundary of Ukraine; «hybrid war».

References

1. Analitichna dopovid «Pro wnutrishne ta sownishne stanowische Ukrainu w 2018 roci» [An analytical lecture is «About internal and external position of Ukraine in 2018»] : schorichne Poslanya Prezudenta Ukrainu do Werchownoy Radu Ukrainu [annual Message of President of Ukraine is in parliament of Ukraine]. URL: http://www.niss.gov.ua/public/File/analit_dopovid_POSLANNYA_2018_FINAL_Sept_28.pdf [in Ukrainian].
2. Switowa gibridna wiyna: ukrainskiy front [World hybrid war: ukrainian front] : monografiya / za zag. red. W. P. Gorbulina. Kiev. : NISD, 2017. 496 S. [monograph / after a

general release W. Gorbulina. Kiev. : NISD, 2017. 496 P.]. [in Ukrainian].

3. Reznikowa O. A. *Mechanizmu zabezpechennya stiykosti dergawu u svery nacionalnoy bezpeku*. [Mechanisms of providing of firmness of the state are in the field of national safety]. Strategichni pruritetu: naukowo-analytuchny schokwartalnuy zbirnik. NISD. Kiev. 2018. № 3–4 (48). S. 15–25. [Strategic priorities: scientifically-analytical every quarter collection. NISD. Kiev. 2018. № 3–4 (48). P. 15–25]. [in Ukrainian].

4. Golcow A. G. *Rosiyaska geostrategiya schodo Ukrainu: scenariy ta wariantu*. [Russian strategic in relation to Ukraine: scenarios and variants]. Strategichni pruritetu: naukowo-analytuchny schokwartalnuy zbirnik. NISD. Kiev. 2017. № 4 (45). S. 155–159. [Strategic priorities: scientifically every analytical quarter collection. NISD. Kiev. 2017. № 4 (45). P. 155–159]. [in Ukrainian].

5. Wlasuk O.S. Konontnko S. W. *Aktualni fspektu wdoskonalennya modeli nacionalnoy bezpeku Ukrainu* [Actual aspects of perfection of model of national safety of Ukraine]. Strategichna panorama: naukowo-analytuchny schokwartalnuy gurnal. NISD. Kiev. 2017. № 1. S. 17–23. [Strategic panoram: scientifically every analytical quarter journal. NISD. Kiev. 2017. № 1. P. 17–23]. [in Ukrainian].

6. *Analitichna dopowid Nacionalnogo institutu strategichnuch doslygen do pozachergowogo Poslanya Prezudenta Ukrainu do Werchownoy Radu Ukrainu* [Analytical lecture of the National institute of strategic researches to extraordinary Message of President of Ukraine in parliament of Ukraine «About internal and external position of Ukraine in the field of national safety»] «*Pro wnutrichne ta sownischne stanovische Ukrainu u svery nacionalnoy bezpeku*». Kiev. NISD. 2014. 148 S. [«About internal and external position of Ukraine in the field of national safety». Kiev. NISD. 2014. 148 P.]. [in Ukrainian].